

Received / Primljeno
2024-05-02 / 02-05-2024Accepted / Prihvaćeno
2024-09-25 / 25-09-2024Arsim Ejupi
Zoran Stiperski
Valbon Bytyqi

Transboundary nature protection as a means of preserving peace in Kosovo and neighboring regions

Prekogračna zaštita prirode kao sredstvo za očuvanje mira na Kosovu i u susjedstvu

This article contains insights into the creation of transboundary protected areas, their features, the relationship between nature protection and achieving and maintaining peace in a global and regional context. Using various cases, the goals, benefits, and advantages of transboundary cooperation are elaborated, with a particular emphasis on the areas of nature protection and peace. Regardless of the causes that lead to disputes and conflicts between states, many of them occur in transboundary areas. Conflicts over disputed border lines are becoming more frequent, and some of them pose a serious threat to important biodiversity and geodiversity sites around the world. Therefore, the concept of peace parks offers an alternative to tensions in crisis and conflict hotspots via joint management of natural heritage and the environment, involving multiple stakeholders, with local communities playing an important role as the first and immediate beneficiaries of such cooperation. Despite the numerous benefits offered by transboundary nature protection, there are only a few examples in the Balkans, mostly in the initial stages. Despite its relatively small territory, Kosovo has very heterogeneous natural conditions, with various morphological units. Some of them extend beyond its borders, thus offering numerous opportunities for transboundary cooperation for the protection of natural heritage and the environment, which would transcend its narrower goal and serve as a means of establishing and preserving peace.

Key words: cross-border cooperation, border conflicts, nature conservation, peace park, Kosovo

Ovaj članak sadržava spoznaje o stvaranju prekograničnih zaštićenih područja, njihovim odlikama, odnosu zaštite prirode te postizanju i održavanju mira u globalnom i regionalnom kontekstu. Kroz različite slučajeve razrađuju se ciljevi, dobrobiti i prednosti prekogranične suradnje, s posebnim naglaskom na područje zaštite prirode i mira. Bez obzira na uzroke koji dovode do sporova i sukoba među državama mnogi od njih odvijaju se u prekograničnim područjima. Sukobi oko spornih graničnih linija sve su češći, a neki od njih postaju ozbiljna prijetnja nekim važnim lokacijama bioraznolikosti i georaznolikosti diljem svijeta. Zato koncept parkova mira nudi alternativu napetostima u žarištima kriza i sukoba kroz zajedničko upravljanje prirodnom baštinom i okolišem, koje uključuje nekoliko dionika, pri čemu važnu ulogu imaju i lokalne zajednice kao prvi i neposredni korisnici takve suradnje. Unatoč brojnim dobitima koje nudi prekogranična zaštita prirode na Balkanu ih ima samo nekoliko, često u početnim fazama. Iako s malim teritorijem, Kosovo ima veoma heterogene prirodne uvjete, s različitim morfološkim jedinicama. Neke od njih protežu se i izvan njegovih granica, stoga nude brojne mogućnosti prekogranične suradnje za zaštitu prirodne baštine i okoliša koja bi nadilazila svoj uži cilj i služila kao sredstvo za očuvanje mira.

Key words: prekogranična suradnja, pogranični sukobi, zaštita prirode, Park mira, Kosovo

Introduction

Despite the numerous advantages offered by transboundary cooperation in the field of nature protection, there are only a few examples in the Balkans, most in the initial stages. Despite being a small territory, Kosovo has very heterogeneous natural-geographical conditions, with various morphological units, many of which extend beyond its borders, thus offering numerous opportunities for transboundary cooperation for the preservation of natural heritage and environmental protection. Cooperation on such issues would transcend other differences and serve as a highly effective means for intensifying and improving relations with neighbors, and preserving and maintaining peace, which is most needed in a region that has been an area of intense border, ethnic, and cultural disputes and conflicts for a long time.

Transboundary areas are usually peripheral; thus, they are usually underdeveloped compared to central areas or those closer to the center. The social and economic backwardness of these regions should be viewed in the context of the strategic-defensive and security goals of the states in which they are located in relation to the states they border with. Low levels of economic development, marginalization, migration and depopulation processes, interethnic problems, undefined political-legal status, demands for territorial and political autonomy, and unsustainable use of natural resources are some of the problems faced by transboundary areas. This situation is inherited from past times when borders were sharp divisions between states. It must be emphasized that this primarily applies to states and regions with fragile stability, recently emerged from conflicts, with unconsolidated democracy and numerous social, economic, and security problems. Unfortunately, these are still characteristics of some countries in the Balkans.

Transboundary cooperation can be developed at the municipal level, which involves bilateral, trilateral, and multilateral cooperation of local and regional government bodies, businesses, and institutions, including cross-border cooperation of private entities located in neighboring geographical areas. This form of cooperation, among other things, aims to ease the strained interethnic relations that have characterized the region in recent decades, particularly reflected in

Uvod

Unatoč brojnim prednostima koje nudi prekogranična suradnja u području zaštite prirode na Balkanu za nju postoji tek nekoliko primjera, često u početnim fazama. Kosovo, iako malo područje, ima vrlo heterogene prirodne-geografske uvjete, s različitim morfološkim jedinicama, od kojih se mnoge protežu izvan njegovih granica, stoga nudi brojne mogućnosti prekogranične suradnje u svrhu očuvanja prirodne baštine i zaštite okoliša. Suradnja oko ovakvih pitanja nadilazila bi uski cilj i služila kao vrlo učinkovito sredstvo za intenziviranje i unaprjeđenje odnosa sa susjedima, očuvanje i održavanje mira koji je najpotrebniji u regiji koja je dugo bila područje intenzivnih graničnih, etničkih i kulturnih sporova i sukoba.

Prekogranična područja obično su nerazvijena u usporedbi sa središnjim područjima ili onima bliže središtu. Društvenu i gospodarsku zaostalost ovih regija treba promatrati u kontekstu strateško-obrambenih i sigurnosnih ciljeva država u kojima se nalaze u odnosu na države s kojima graniče. Nizak stupanj gospodarskoga razvoja, marginalnost, procesi iseljavanja i depopulacije, međuetnički problemi, nedefiniran političko-pravni status, zahtjevi za teritorijalnu i političku autonomiju te neodrživo korištenje prirodnih resursa neki su od problema s kojima se susreću prekogranična područja. Takvo stanje naslijeđeno je iz prošlih vremena kada su granice bile oštre razdjelnice između država. Mora se naglasiti da se to prije svega odnosi na države i regije s krhkom stabilnošću, tek izašle iz sukoba, s nekonsolidiranom demokracijom i brojnim problemima socijalne, ekonomske i sigurnosne prirode. Nažalost, to su i dalje obilježja nekih država na Balkanu.

Prekogranična suradnja može se razvijati na razini općina, što podrazumijeva bilateralnu, trilateralnu i multilateralnu suradnju tijela lokalne i regionalne samouprave, poduzeća i institucija, uključujući prekograničnu suradnju privatnih subjekata koji se nalaze u susjednim geografskim područjima. Ovaj oblik suradnje, među ostalim, ima cilj relaksirati zaoštrene međunacionalne odnose koji su proteklih desetljeća obilježavali regiju, a koji su se očitovali i reflektirali, posebice u

cross-border regions. This would help pave the way for interstate cooperation of Western Balkan countries aspiring to European Union membership. One such form of cooperation is euroregions, which represent cross-border structures that promote and encourage units of local or regional self-government to cooperate with each other to achieve common interests and improve the standard of living on both sides of the border.

Transboundary cooperation can also occur in the field of nature and environmental protection, mainly through the creation of transboundary protected areas that would either be newly established or link existing protected areas of different countries by creating a joint transboundary area. This would involve border areas with a common management body, primarily aimed at protecting the biodiversity and geodiversity of the area, but also ensuring sustainable economic development for local communities, promoting and maintaining peace, and intensifying cooperation in other fields. The benefits of cooperation are diverse and range from improving biodiversity and ecosystem conservation, facilitating diplomatic relations between states, ensuring sustainable development for local communities via activities such as ecotourism, and fostering cultural exchange between local communities.

Literature review

Academics, nature conservationists, and peace activists have explored various political options, strategies, and approaches for nature conservation and promoting peace. Regardless of the causes leading to disputes and conflicts, a significant number of them occur in border and frontier areas. Borders are rarely drawn as lines based on natural features. They more often reflect the political and cultural past of areas that have the potential to disrupt the environment (Cornelius, 2000). Political borders remain tangible in regulating the movement of human populations, whether for tourism or other purposes. Ramutsindela (2007) emphasized that “attempts to change the function of borders on ecological grounds for the sake of peace are inappropriate because the origin and functions of borders are inseparably linked with national, regional, and international complexes.”

prekograničnim regijama. Time bi se otvorio put međudržavnoj suradnji zemalja Zapadnoga Balkana koje teže članstvu u Europskoj uniji. Jedan takav oblik suradnje su euroregije koje predstavljaju prekogranične strukture koje promiču i potiču jedinice lokalne ili regionalne samouprave na međusobnu suradnju radi ostvarivanja zajedničkih interesa i poboljšanja životnoga standarda s objiju strana granice.

Prekogranična suradnja može se odvijati i u području zaštite prirode i okoliša, uglavnom stvaranjem prekograničnih zaštićenih područja koja bi nastala kao nova ili bi povezivala postojeća zaštićena područja država stvaranjem zajedničkoga prekograničnog područja; pograničnoga područja, sa zajedničkim upravnim tijelom, s primarnim ciljem zaštite bioraznolikosti i georaznolikosti područja, ali i radi održivoga gospodarskog razvoja lokalnih zajednica, promicanja i očuvanja mira te intenziviranja suradnje u drugim područjima. Koristi od suradnje su različite i kreću se od poboljšanja bioraznolikosti i očuvanja ekosustava, stvaranja mogućnosti za olakšanje diplomatskih odnosa između država, osiguravanja održivoga razvoja za lokalne zajednice kroz aktivnosti kao što je ekoturizam ili stvaranja kulturne razmjene između lokalnih zajednica.

Pregled literature

Intelektualci, zaštitari prirode i mirovni aktivisti istraživali su različite političke opcije, strategije i pristupe za očuvanje prirode i promicanje mira. Bez obzira na uzroke koji dovode do sporova i sukoba značajan broj njih odvija se u pograničnim i priograničnim područjima. Granice se rijetko povlače kao linije na temelju prirodnih obilježja. One češće odražavaju političku i kulturnu prošlost područja koja ima potencijal narušiti okoliš (Cornelius, 2000). Političke granice ostaju opipljive u reguliranju kretanja ljudske populacije bilo u svrhu turizma bilo na druge načine. Ramutsindela (2007) ističe da su „pokušaji da se promijeni funkcija granica na ekološkim osnovama u svrhu mira neumjesni jer su podrijetlo i funkcije granica neraskidivo povezane s nacionalnim, regionalnim i međunarodnim kompleksima”.

Natural systems, such as ecosystems, do not pay attention to these imaginary lines between states, as they would disrupt animal migration patterns. If one country degrades the environment while another protects it, it can cause disputes and tensions. Conflicts over disputed borders have intensified, especially recently, seriously threatening some of the most important biodiversity hotspots and various areas of geodiversity worldwide. Even in countries not involved in border conflicts, fragile natural landscapes are indirectly damaged by the construction of fences aimed at preventing and controlling illegal migration, which has become more frequent in the era of climate change and social insecurity (Elbein, 2022). The conflict of interests of major powers in some border areas that are conflict hotspots, for example, the border area between Russia and Ukraine, the significant political-geographical fragmentation of the Caucasus, the disputed area of Kashmir in the Himalayas, or the South China Sea area, has resulted in ongoing armed conflicts.

Many ecological problems can trigger conflicts. These include soil erosion, water scarcity, deforestation, uncontrolled fishing, pollution, and depletion of water resources. Some authors believe that competition for scarce and endangered resources and services can lead to disputes and even be a cause of armed conflict between and within states (Klare, 2001; Renner, 2002). In many parts of the world, conflicts between water users have increased due to water shortages, environmental degradation, and higher demand following rapid population growth. Climate change further exacerbates the water scarcity crisis, making integrated water resource management an important means for conflict prevention and reduction (Corbijn and Elamen, 2021). Ecological problems cause population displacement, which can further fuel tensions (Van Bronkhorst and Bob, 2010). Climate change exacerbates existing conflicts and contributes to the emergence of others. In this way, potential threats and conflict levels increase, making it more difficult to achieve and maintain peace. For this reason, policymakers and other decision-making circles are seeking opportunities and mechanisms for conflict management and achieving sustainable peace in these areas.

Prirodni sustavi kao što su ekosustavi ne obraćaju pozornost na te linije između država koje mogu poremetiti migracijske obrasce životinja. Ako jedna zemlja degradira okoliš, dok ga druga štiti, to može izazvati sporove i napetosti. Sukobi oko spornih granica intenzivirali su se posebno u posljednje vrijeme, ozbiljno ugrožavajući neke od najvažnijih žarišta bioraznolikosti, ali i razna područja georaznolikosti diljem svijeta. Čak i u zemljama koje nisu uključene u granične sukobe, krhki prirodni krajolici neizravno su oštećeni izgradnjom ograda koje imaju za cilj spriječiti i kontrolirati ilegalne migracije koje su postale sve češće u eri klimatskih promjena i socijalne nesigurnosti (Elbein, 2022). Sukob interesa velikih sila u nekim graničnim područjima koja su žarišta sukoba, primjerice, granično područje između Rusije i Ukrajine, velika političko-geografska rascjepkanost Kavkaza, sporno područje Kašmira na Himalaji ili području Južnog kineskog mora rezultirale su otvorenim oružanim sukobima koji traju i danas.

Mnogi ekološki problemi mogu potaknuti sukobe. To uključuje eroziju tla, nedostatak vode, krčenje šuma, nekontrolirani ribolov, onečišćenje i iscrpljivanje vodnih resursa. Neki autori smatraju da natjecanje za oskudne i ugrožene resurse i usluge može dovesti do sporova, pa čak i biti uzrok oružanoga sukoba između i unutar država (Klare, 2001; Renner, 2002). U mnogim dijelovima svijeta sukobi između različitih korisnika vode povećali su se zbog nestašice vode, degradacije okoliša i veće potražnje nakon brzoga rasta stanovništva. Klimatske promjene dodatno pogoršavaju krizu nestašice vode, čineći integrirano upravljanje vodnim resursima važnim sredstvom za prevenciju i smanjenje sukoba (Corbijn i Elamen, 2021). Ekološki problemi uzrokuju raseljavanje stanovništva, što može dodatno potaknuti napetosti (Van Bronkhorst i Bob, 2010). Klimatske promjene pogoršavaju postojeće sukobe i pridonose nastanku drugih sukoba. Na taj se način povećavaju potencijalne prijetnje i razina sukoba, što dodatno otežava postizanje i održavanje mira. Zato kreatori politika i drugi krugovi odlučivanja traže mogućnosti i mehanizme za upravljanje sukobima i postizanje održivoga mira na ovim područjima.

As resources become increasingly scarce, transboundary areas that were previously considered peripheral are becoming more important (Mackelworth et al., 2013). Economic revitalization of transboundary areas, various economic and cultural initiatives, bilateral or trilateral, within regional integrations at different levels, the proclamation of transboundary protected areas, and integrated management of natural resources are some of the mechanisms for conflict and crisis management, achieving and promoting peace, marking and celebrating good neighborly relations, and encouraging economic development of devastated, peripheral, and border regions. Young (2012) cited many peace parks as examples of conservation and conflict resolution, highlighting the difference between 'soft peace,' where the two (or more) involved countries were already on good terms before entering negotiations, and 'hard peace,' where the states in question did not enjoy good relations prior to negotiating.

In conventional literature regarding peace and its preservation, peace is usually differentiated as hard peace (long-term), soft peace (provisional), observed in terms of treaties or simply as the absence of war. What is not questioned are issues such as peace for whom, who implements peace, and what interests underlie the various narratives of what constitutes peace (Watson, 2014). Environmental protection is often considered an effective tool for improving relations between states (Conca and Dabelko, 2003) or as a means of resolving border disputes, post-conflict reconciliation, facilitating negotiations, and even maintaining communication during conflicts (Mittermeier et al., 2005). Cross-border environmental cooperation is a non-violent process that can contribute to conflict prevention, peace maintenance, peacebuilding, and peace establishment (Mathew et al., 2009). Cross-border reserves are a good example of the complex interrelationships of national states in an increasingly globalized world and the ways in which global organizations are involved in the spread of global liberal governance (Duffy, 2001). Edwards (2015) noted that the creation of cross-border conservation areas is a highly political initiative that requires basic to very complex forms of cooperation, as well as administrative, legal, and technical integration between two or more politi-

Kako resursi postaju sve rjeđi, prekogranična područja koja su se prije smatrala perifernim postaju sve važnija (Mackelworth i dr., 2013). Gospodarska revitalizacija prekograničnih područja, razne gospodarske i kulturne inicijative, bilateralne ili trilateralne, u okviru regionalnih integracija na različitim razinama, proglašenje prekograničnih zaštićenih područja prirode te integrirano upravljanje prirodnim bogatstvima neki su od mehanizama za upravljanje sukobima i krizama, postizanje i promicanje mira, obilježavanje i slavljenje dobrosusjedskih odnosa, poticanje gospodarskoga razvoja devastiranih, perifernih i pograničnih regija. Young (2012) navodi mnoge parkove mira kao primjere očuvanja i rješavanja sukoba, ističući razliku između „mekoga mira”, gdje su dvije uključene zemlje (ili više njih) već u dobrim odnosima prije nego što su ušle u pregovore, i „tvrđoga mira”, gdje granične zemlje nisu u dobrim odnosima.

U konvencionalnoj literaturi o miru i njegovu očuvanju obično se razlikuje tvrdi mir (dugoročni) te meki mir (probni), promatran u smislu ugovora ili kao odsutnost rata. Ono što se ne dovodi u pitanje jesu pitanja kao što su za koga je mir, tko ga provodi i koji interesi stoje iza pojedinih narativa o tome što se smatra mirom (Watson, 2014). Zaštita okoliša često se smatra učinkovitim alatom za poboljšanje odnosa među državama (Conca i Dabelko, 2003.) ili kao sredstvo za rješavanje graničnih sporova, postkonfliktnoga pomirenja, olakšavanja pregovora, pa čak i održavanja komunikacije tijekom sukoba (Mittermeieru i dr., 2005). Prekogranična ekološka suradnja nenasilan je proces koji može doprinijeti prevenciji sukoba, održavanju mira, stvaranju i izgradnji mira (Mathew i dr., 2009). Prekogranični rezervati dobar su primjer složene međusobne povezanosti nacionalnih država u sve globaliziranim svijetu i načina na koji su globalne organizacije uključene u širenje globalnoga liberalnog upravljanja (Duffy, 2001). Edwards (2015) je primijetio da je stvaranje prekograničnih područja očuvanja izrazito politička inicijativa i zahtijeva osnovne do vrlo složene oblike suradnje te administrativnu, pravnu i tehničku integraciju između dvaju ili više političkih subjekata. Stvaranjem prekograničnoga

cal entities. By creating transboundary protected areas, two countries can promote better relations and strengthen trust through joint management. Working together, officials from neighboring countries learn to understand, trust, and empathize with each other, reducing the chances of misunderstanding and enabling further cooperation in potentially politically sensitive areas. There are many types of cross-border conservation, but the most complex try to coordinate certain administrative and legal procedures regarding nature conservation and can help build greater stability and move towards economic cooperation and social development. Watson (2014) argues that cross-border protected areas can serve as buffer zones between warring parties, providing a platform for short-term and long-term conflict resolution, marking celebrations or working on education.

The International Union for Conservation of Nature (IUCN) has divided protected areas into eight separate management categories: strict nature reserve; national park; natural monument/national monument; wildlife sanctuary; protected landscape; resource reserve; natural biotic area/anthropological reserve; and multiple-use management area/resources (IUCN 1985, cited in IIED 1994, 10). By the end of the 20th century, more than 25,000 protected areas had been established globally (McNeely et al., 1994), covering approximately 5% of the Earth's land surface (Sayre et al., 1998).

The International Union for Conservation of Nature and the World Commission on Protected Areas created the category of transboundary protected areas. In 2006, IUCN developed a typology of transboundary protected areas, recognizing four types: transboundary protected areas, peace parks, transboundary conservation and development areas, and transboundary migration corridors (Sandwith et al., 2001). A transboundary protected area is defined as "a terrestrial or marine area that spans one or more boundaries between states, provinces, autonomous regions or areas beyond the limits of national sovereignty or jurisdiction, which have been dedicated to the protection and maintenance of biological diversity and associated natural and cultural resources, managed through legal or other

zaštitnog područja dvije zemlje mogu zajedničkim upravljanjem poticati bolje odnose i ojačati povjerenje. Radeći zajedno, dužnosnici susjednih zemalja uče razumjeti, vjerovati i suosjećati jedni s drugima, čime se smanjuju mogućnosti nesporazuma i omogućuje daljnja suradnja na područjima koja mogu biti politički osjetljivija. Postoje mnoge vrste prekograničnoga očuvanja prirode, ali naj-složenije od njih pokušavaju uskladiti određene administrativne i pravne postupke u vezi s očuvanjem prirode i mogu pomoći u izgradnji veće stabilnosti i kretanju prema gospodarskoj suradnji i društvenom razvoju. Watson (2014) tvrdi da prekogranična zaštićena područja mogu služiti kao tampon-zona između zaraćenih strana pružajući platformu za kratkoročno i dugoročno rješavanje sukoba, mogu služiti obilježavanju slavnih događaja ili u svrhu obrazovanja.

Svjetska unija za zaštitu prirode (IUCN) podijelila je zaštićena područja u osam zasebnih kategorija upravljanja: znanstveni rezervat / strogi prirodni rezervat, nacionalni park, nacionalni spomenik / nacionalna znamenitost, prirodni rezervat / utočište divljih životinja kojim se upravlja, zaštićeni krajolik, rezervat resursa, prirodno biotičko područje / antropološki rezervat i višenamjensko upravljanje područjem / upravljanim resursima (IUCN 1985, citirano u IIED 1994, 10). Krajem 20. stoljeća globalno je uspostavljeno više od 25 000 zaštićenih područja (McNeely i dr., 1994), a otprilike 5 % kopnene površine planeta stavljeno je pod neki oblik zaštite (Sayre i dr., 1998).

Međunarodna unija za očuvanje prirode i svjetsko povjerenstvo za zaštićena područja stvorili su kategoriju prekograničnih zaštićenih područja. Godine 2006. IUCN je ponudio tipologiju prekograničnih zaštićenih područja koja prepoznaje četiri vrste: prekogranična zaštićena područja, parkovi mira, prekogranična područja za očuvanje i razvoj te prekogranični migracijski koridori (Sandwith i dr., 2001). Prekogranično zaštićeno područje definira se kao „kopneno ili morsko područje koje prelazi jednu ili više granica između država, pokrajina i autonomnih regija ili područja izvan granica nacionalnog suvereniteta ili jurisdikcije, koje su proglašene posebno za zaštitu biološke raznolikosti i popratnih prirodnih i kulturnih baština, kojom se upravlja pravnim sredstvima ili drugim učinkovitim mje-

effective means” (Vasiljević et al., 2015). According to IUCN, transboundary protected areas, as a subcategory of protected areas, increased from 70 in 1988 to 227 in 2007. Transboundary protected areas (Trans Boundary Protected Areas) or peace parks are considered ecological protected zones that officially extend across territorial boundaries of more than one sovereign country. Peace parks can be considered sub-national entities within sovereign territorial space where non-sovereign political border parts are abolished within their area.

When negotiating protected areas in border regions, it is necessary to include policy at the national and regional levels, not just the technical side of conservation (Ijang et al., 2012). As argued by Westing (1998), transboundary protected areas can strengthen harmonious relationships, contribute to conflict prevention, and promote trust-building between neighboring countries, especially in areas with a relatively recent history of conflict (Hanks, 1998; Hammill and Besançon, 2003). For achieving and maintaining peace, transboundary protected areas may be more effective and beneficial if transboundary agreements stem from governance institutions that are suitable for and willing to address conflicts, support ongoing activities at the local level, and engage in peace between states and between people or social peace and ecological peace, peace between people and the rest of the natural world (Hsiao, 2018). For many policymakers and conservation experts, peace parks offer an alternative to tensions in conflict hotspots by creating shared administrative zones without conflict, while other authors, such as Barqueta, note that the establishment of a transboundary protected area is more likely in neighboring countries with moderate inter-state military conflicts than in conflict-free countries or those with deadly conflicts (Barquet et al., 2014).

In numerous definitions provided for peace parks, it's worth mentioning the one given by the UN, which states that “peace parks are or are declared as those transboundary areas that have had conflicts in the past.” Consequently, transboundary peace parks are a narrower and more specific category of protected areas that transcend the jurisdiction of national borders, focusing on peace and cooperation beyond the inherent goals of natural protected areas (Hsiao,

ma” (Vasiljević i dr., 2015). Prema IUCN-u, prekogranična zaštićena područja, koja su potkategorija zaštićenih područja, porasla su sa 70 u 1988. na 227 u 2007. godini. Prekogranična zaštićena područja (Trans Boundary Protected Areas) ili parkovi mira smatraju se ekološkim zaštićenim zonama koje se službeno protežu preko teritorijalnih granica više od jedne suverene zemlje. Parkovi mira mogu se smatrati podnacionalnim entitetom unutar suverenoga teritorijalnog prostora gdje su ukinuti nesuvereni politički granični dijelovi unutar njihova područja.

Kad se pregovara o zaštićenim područjima u pogranničnom području, potrebno je uključiti politiku na nacionalnoj i regionalnoj razini, a ne samo tehničku stranu očuvanja (Ijang i dr., 2012). Kao što je Westing (1998) tvrdio, prekogranična zaštićena područja mogu ojačati skladne odnose, pridonijeti sprječavanju sukoba i promicati izgradnju povjerenja između susjednih zemalja, posebno u područjima s relativno nedavnom poviješću sukoba (Hanks, 1998; Hammill i Besançon, 2003). Za postizanje i održavanje mira prekogranična zaštićena područja mogu biti učinkovitija i korisnija ako prekogranični sporazumi proizlaze iz upravljačkih institucija koje su prikladne i spremne suočiti se sa sukobima, podržavati tekuće aktivnosti na lokalnoj razini i baviti se mirom između država i između ljudi odnosno društvenim i ekološkim mirom, mirom između ljudi i ostatka prirode (Hsiao, 2018). Za mnoge kreatore politike i stručnjake za zaštitu prirode parkovi mira nude alternativu napetostima u žarištima sukoba stvarajući zajedničke administrativne zone bez sukoba, dok drugi autori, poput Barqueta, primjećuju da je uspostava prekograničnoga zaštićenog područja vjerojatnija u susjednim zemljama u kojima je bilo umjerenih vojnih međudržavnih sukoba nego u zemljama bez sukoba ili onima sa smrtonosnim sukobima (Barquet i dr., 2014).

U mnoštvu definicija koje su dane za parkove mira vrijedi spomenuti UN-ovu koja kaže da: „parkovi mira jesu ili se deklariraju kao ona prekogranična područja koja su u prošlosti imala sukobe”. Posljedično, prekogranični parkovi mira uža su i specifična kategorija zaštićenih područja koja nadilaze jurisdikciju državnih granica usredotočujući se na mir i suradnju izvan inherentnih ciljeva prirodnih zaštićenih područja (Hsiao, 2007). Za ova

2007). In these areas where individual states have territorial claims, a model of collaboration and co-management between the two sides is initiated, encompassing legal, ecological, and protective spheres.

A brief history and examples of transboundary nature protection

The history of transboundary cooperation for nature conservation dates back to the early 20th century when, in 1924, Poland and Czechoslovakia signed the Krakow Protocol, introducing “the concept of international cooperation in establishing border parks” (Schoon, 2015). At this stage, these parks had no specific goal other than preserving natural landscapes that happened to cross international borders.

Some initiatives preceding peace parks originate from the United States, which has a long tradition of legal and institutional nature protection. The historical site of Great Falls, located on the Potomac River flowing through Virginia and Maryland, was designated as a transboundary protected area by a special legal act in 1786, jointly managed by both federal states. The collaboration stemming from this agreement continued at other meetings, such as that in Philadelphia in 1787, where the first draft of the United States Constitution was prepared. Today, Great Falls Park is not used for preserving and developing democratic values because the United States is already known for its advanced and consolidated democracy, but it serves as a reminder of the power that natural resource management had in achieving and promoting peace throughout history.

For over half a century, the over 6,400 km long border between the USA and Canada was an area of occasional conflicts. Today, four international peace parks are established in this border region: Waterton-Glacier Peace Park, Peace Arch Park, International Peace Garden, and Roosevelt Campobello International Park. The first peace park in the century-long history of these protected areas is Waterton-Glacier Peace Park. Established in 1932, it combines Glacier National Park in the United States and Waterton Lakes National Park in Can-

područja gdje pojedine države imaju teritorijalne zahtjeve pokreće se model suradnje i suupravljanja između dviju strana, kako u pravnoj tako i u ekološkoj i zaštitnoj sferi.

Kratka povijest i primjeri prekogranične zaštite prirode

Povijest prekogranične suradnje za očuvanje prirode može se datirati u rano 20. stoljeće kada su 1924. Poljska i Čehoslovačka potpisale Krakovski protokol koji je „uveo koncept međunarodne suradnje u uspostavljanju graničnih parkova” (Schoon, 2015). U ovoj fazi ti parkovi nisu imali nikakav drugi specifični cilj osim očuvanja prirodnih krajolika koji su slučajno prešli međunarodnu granicu.

Neke inicijative koje prethode parkovima mira dolaze iz Sjedinjenih Američkih Država, koje imaju vrlo dugu tradiciju pravne i institucionalne zaštite prirode. Povijesno mjesto Great Falls, smješteno na rijeci Potomac, koja protječe kroz Virginiju i Maryland, 1786. godine posebnim je pravnim aktom proglašeno prekograničnim zaštićenim područjem kojim će suupravljati obje savezne države. Suradnja koja proizlazi iz ovoga sporazuma nastavlja se i na drugim sastancima poput onog u Philadelphiji 1787. godine, kada je pripremljen prvi nacrt ustava Sjedinjenih Američkih Država. Danas se Great Falls Park ne koristi za očuvanje i razvoj demokratskih vrijednosti jer su Sjedinjene Države već poznate po svojoj naprednoj i konsolidiranoj demokraciji, ali služi kao podsjetnik na snagu koju je imalo upravljanje prirodnim resursima za postizanje i promicanje mira tijekom prošlosti.

Više od pola stoljeća preko 6400 km duga granična linija između SAD-a i Kanade bila je područje povremenih sukoba. Danas su u ovom pograničnom području osnovana četiri međunarodna parka mira, a to su Waterton-Glacier Peace Park, Peace Arch Park, International Peace Garden i Roosevelt Campobello International Park. Prvi park mira u stoljetnoj povijesti ove kategorije zaštićenih područja jest Park mira Waterton-Glacier. Osnovan je 1932. godine, kombinirajući Nacionalni park Glacier u Sjedinjenim Državama i Nacionalni park Waterton

ada, spanning 1,500 square miles and straddling both sides of the border (Pool, 2006).

The establishment of transboundary protected areas has expanded worldwide over the past 35 years (Thorsell, 1990; Lanfer et al., 2003; Mittermeier et al., 2005; Besançon et al., 2007). Transboundary dialogues and cooperation are not uncommon in Africa, such as the collaboration between Cameroon, Congo, and the Central African Republic (Sangha Trinational Park); Rwanda, Uganda, and the Democratic Republic of Congo (Virunga Landscape); and Cameroon, Gabon, and the Central African Republic (TRIDOM Landscape) (de Wasseige et al., 2009). In South Africa, transboundary protected areas have also been promoted (Van Amerom, 2002). In the Lubombo Transfrontier Conservation Area in South Africa, a peace park was established in the hope that it would one day foster peacebuilding and cultural exchange across borders (Singh, 1999).

In the Middle East, Jordan and Israel established the Binational Red Sea Marine Peace Park as part of their peace agreement in 1994, jointly managing it. On the border between India and Pakistan, peacemakers are preparing a plan for a transboundary peace park on Siachen Glacier, born from the vision that it could play a role in ending more than half a century of hostility between the two sides (Ali, 2002). Covering an area of nearly 900,000 km², peace parks in South Africa today encompass more than half of the declared protected areas in the region. This is larger than the combined size of France and the United Kingdom. These parks impress with their size, natural grandeur, immense biological diversity, and the significance of their cultural heritage (Woord and Daad, 2011).

In regions like Kashmir or the Korean Peninsula, known for crisis and conflict, peace parks have been established, among other reasons, to maintain and promote peace. The Siachen Glacier in Kashmir has been an active battleground between Pakistan and India since conflict erupted in 1986. Over 100 million people depend on the melting Himalayan glaciers for water, which are melting faster due to the effects of climate change, adding national security importance to this region for the conflicting parties (Talukder et al., 2021). Considered an urgent issue, it has triggered joint scientific research, transform-

Lakes u Kanadi. Prostire se na 1500 četvornih milja i nalazi se s obje strane državne granice (Pool, 2006).

Uspostava prekograničnih zaštićenih područja proširila se diljem svijeta u posljednjih 35 godina (Thorsell, 1990; Lanfer i dr., 2003; Mittermeiera i dr., 2005; Besançon i dr., 2007). Prekogranični dijalozi i suradnja nisu neuobičajeni u Africi, poput suradnje između Kameruna, Konga i Srednjoafričke Republike (Sangha Trinational Park), Ruande, Ugande i Demokratske Republike Kongo (Virunga Landscape) te Kameruna, Gabona i Srednjoafričke Republike Republika (TRIDOM Landscape) (de Wasseige i dr., 2009). U Južnoj Africi promovirana su prekogranična zaštićena područja (Van Amerom, 2002). U prekograničnom zaštićenom području Lubombo u Južnoj Africi uspostavljen je park mira u nadi da bi iz njega jednoga dana moglo proizaći doba izgradnje mira i kulturne razmjene preko granice (Singh, 1999).

Na Bliskom istoku Jordan i Izrael uspostavili su, kao dio svoga mirovnog sporazuma 1994., Binational Red Sea Marine Peace Park, kojim obje zemlje zajednički upravljaju. Na granici Indije i Pakistana mirotvorci pripremaju plan za prekogranični park mira na ledenjaku Siachen, rođen iz vizije da bi to moglo odigrati ulogu u prekidu više od pola stoljeća neprijateljstva između dviju strana (Ali, 2002). Na površini od gotovo 900 000 km² parkovi mira u južnoj Africi danas obuhvaćaju više od polovice proglašenoga zaštićenog dobra u regiji. To je veće od Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva zajedno. Ovi parkovi zadivljuju svojom veličinom kao i svojom prirodnom veličanstvenošću, neizmjernim bogatstvom svoje biološke raznolikosti i važnošću svoje kulturne baštine (Woord i Daad, 2011).

U regijama poput Kašmira ili Korejskog poluotoka, koje su poznate kao područja krize i sukoba, uspostavljeni parkovi mira među ostalim služe kao sredstva za održavanje i promicanje mira. Ledenjak Siachen u Kašmiru otvoreno je bojno polje između Pakistana i Indije od izbijanja sukoba 1986. Više od 100 milijuna stanovnika ovisi o otapanju himalajskih ledenjaka, koji se u posljednje vrijeme brže tope zbog učinaka klimatskih promjena koje ovom području dodaju važnost nacionalne sigurnosti za sukobljene strane (Talukder i dr., 2021). Smatran hitnim pitanjem, aktivirao je zajednička znanstvena istraživanja,

A. Ejupi
Z. Stiperski
V. Bytyqi

**Transboundary
nature protection
as a means of
preserving peace
in Kosovo and
neighboring regions**

Prekogranična
zaštita prirode kao
sredstvo za očuvanje
mira na Kosovu i u
susjedstvu

ing science into a tool for building and maintaining peace in this region with a long history of antagonism. Scientists from various fields such as geologists and hydrologists from India and Pakistan, supported by their international colleagues, seek permission from the governments of the conflicting states to access this area (Ali, 2015). After many joint efforts, ecologists and mountaineers succeeded in declaring part of the region a protected area.

Another example is the Korean Peninsula on the eastern coast of Asia. The 154-mile-long and 2.5-mile-wide Demilitarized Zone (DMZ) stretches from one end to the other of the Korean Peninsula and has been a „no man's land“ since the ceasefire of July 27, 1953. The DMZ, which separates North and South Korea, is a peaceful place and marks the last untouched frontier of the Cold War. The DMZ trail spans 545 km across nine areas (Watson, 2014). In 2011, the South Korean government attempted to declare it a UNESCO Biosphere Reserve, but the International Coordinating Council of the Man and the Biosphere Programme (MAB ICC) rejected South Korea's application. According to UNESCO's statutory framework for the World Network of Biosphere Reserves, each biosphere reserve should contain three elements: one or more core areas, a clearly defined buffer zone, and a transition area. South Korea's application only included half of the buffer zone, without consultation with North Korea (Watson, 2014). During diplomatic negotiations between the two Koreas, despite disagreement on political and national security issues, there remained mutual conviction and agreement on the existence of a 5,000-year-old homogeneous Korean racial heritage (*jus sanguinis*), which asserts that all Koreans are related. Therefore, the DMZ Peace Park represents Korean identity, Korean nostalgia, and a specific depiction of Korean history.

The Great Lakes region in Central Africa has been the stage for several interstate and intrastate conflicts, often with transboundary causes and spill-over consequences (Lemarchand, 2009). Conflicts between and within Rwanda, the DRC, and Uganda have been central to this violent history. The Virunga Massif transboundary parks, including Volcanoes National Park (Rwanda), Mgahinga Gorilla National Park (Uganda), and Virunga National Park (DRC), have not been the cause of conflicts but have repeatedly been sites of conflict (Martin et al., 2011).

transformirajući znanost u alat za izgradnju i održavanje mira u ovoj regiji s dugom poviješću antagonizama. Znanstvenici iz različitih područja poput geologa i hidrologa iz Indije i Pakistana, potpomognuti svojim inozemnim kolegama, traže dopuštenje od vlada država uključenih u sukob za pristup ovom području (Ali, 2015). Nakon mnogo zajedničkih npora ekolozi i planinari uspjeli su dio teritorija regije proglasiti zaštićenim područjem.

Drugi je primjer Korejski poluotok na obali istočne Azije. Demilitarizirana zona duga 248 i široka 4 kilometara proteže se od jednoga do drugoga kraja Korejskoga poluotoka i „ničija je zemlja“ od prekida vatre 27. srpnja 1953. Demilitarizirana zona koja razdvaja Sjevernu i Južnu Koreju mirno je mjesto i označava posljednju netaknutu granicu hladnoga rata. Staza demilitarizirane zone duga je 545 km (Watson, 2014). Južnokorejska vlada tijekom 2011. godine pokušala je proglasiti UNESCO rezervat biosfere, ali Međunarodno koordinacijsko vijeće MAB-a (ICC) odbilo je tu molbu. Prema UNESCO-vu statutarnom okviru svjetske mreže rezervata biosfere, svaki rezervat biosfere trebao bi sadržavati tri elementa: jedno ili više središnjih područja, jasno označenu tampon-zonu i fleksibilno područje. Južnokorejska prijava sadržavala je samo polovicu tampon-zone bez konzultacija sa Sjevernom Korejom (Watson, 2014). Tijekom diplomatskih pregovora između dviju Koreja, iako se obje strane nisu slagale oko političkih i pitanja nacionalne sigurnosti, ostalo je uzajamno uvjerenje i suglasnost o postojanju 5000 godina dugog homogenog korejskog rasnog naslijeđa (*jus sanguinis*) kojim se za sve Korejce kaže da su u srodstvu. DMZ park mira, dakle, predstavlja korejski identitet, korejsku nostalgiju i specifičan prikaz korejske povijesti.

Regija velikih jezera u središnjoj Africi bila je pozornica nekoliko međudržavnih i unutardržavnih sukoba, često s prekograničnim uzrocima i posljedicama prelijevanja (Lemarchand, 2009). Sukobi između i unutar Ruande, DR Konga i Ugande bili su u središtu ove nasilne povijesti. Granični parkovi masiva Virunga, uključujući Nacionalni park Vulkan (Ruanda), Nacionalni park Mgahinga Gorilla (Uganda) i Nacionalni park Virunga (DRK) nisu bili uzrok sukoba, ali su opetovano bili mjesta sukoba (Martin i dr., 2011).

Transboundary protected areas have shown less success in improving interstate relations after deadly conflicts in Latin America (Barquet, 2015). There have been cases where transboundary protected areas worsened the situation and contributed to new tensions among states (Fakir, 2000). Transboundary ecological issues related to the use of the San Juan River, disputed land areas, and oil fields exacerbated the conflict between Costa Rica and Nicaragua instead of promoting peace. Hence, ecological issues can become a new stage for geopolitical games (Barquet, 2015). Ecuador and Peru established the Condor-Kutuku Peace Park as a transboundary protected area. This followed decades-long disputes over the border area, culminating in armed conflict in 1995 that claimed 500 lives. The peace agreement of 1998 envisaged establishing ecological protection in the border area (Matthew et al., 2009).

Protection of nature and peace in some Balkan border areas

Due to centralistic state regulations, border areas in the Balkans are situated outside the main paths of goods, capital, and information circulation. They are peripheral to major development corridors and centers, characterized by low economic development, standards of living, depopulation processes, and untapped economic potentials. The unfavorable position of border regions further imposes the influence of the geopolitical situation in a broader context, with various conflicts occurring in the regions (Grčić and Ratkaj, 2003). Such a situation prevailed particularly in the early 1990s following the dissolution of Yugoslavia.

In recent years, due to integration processes taking place in the European space, borders have lost their isolating and divisive roles and have become increasingly attractive factors for cross-border cooperation. This has led to the promotion of peace, cooperation, and overall social and economic development in these areas. Cross-border cooperation can be one solution for revitalizing lagging border regions, and for faster and more spatially coordinated development of the states as a whole.

Prekogranična zaštićena područja pokazala su se manje uspješnima u poboljšanju međudržavnih odnosa nakon smrtonosnih sukoba u Latinskoj Americi (Barquet, 2015). Bilo je slučajeva u kojima prekogranična zaštićena područja mogu pogoršati situaciju i pridonijeti novim napetostima među državama (Fakir, 2000). Prekogranična ekološka pitanja vezana uz korištenje rijeke San Juan, sporna kopnena područja i nalazišta nafte pogoršala su sukob između Kostarike i Nikaragve umjesto da promiču mir. Stoga ekološka pitanja mogu postati nova pozornica za geopolitičke igre (Barquet, 2015). Ekvador i Peru uspostavili su Park mira Condor-Kutuku kao prekogranično zaštićeno područje. Tomu je prethodio desetljećima dug spor oko pograničnog područja, koji je kulminirao oružanim sukobom 1995. godine odnijevši 500 života. Mirovnim sporazumom iz 1998. godine predviđena je uspostava ekološke zaštite u pograničnom području (Matthew i dr., 2009).

Zaštita prirode i mir u nekim pograničnim područjima Balkana

Zbog centralističke regulacije država prekogranična područja na Balkanu nalaze se izvan glavnih putova cirkulacije dobara, kapitala i informacija. Periferni su u odnosu na glavne razvojne koridore i centre te ih zato odlikuje niska gospodarska razvijenost i životni standard, procesi depopulacije i neiskorišteni gospodarski potencijali teritorija. Nepovoljan položaj prekograničnih regija još više nameće utjecaj geopolitičke situacije u širem kontekstu, s različitim sukobima koji se događaju u regijama (Grčić i Ratkaj, 2003). Takva je situacija prevladavala osobito početkom 1990-ih, nakon početka raspada Jugoslavije.

Posljednjih godina, zbog integracijskih procesa koji se odvijaju u europskom prostoru, granice gube svoju izolacijsku i razdvajajuću ulogu, a postaju sve privlačniji čimbenici prekogranične suradnje, što dovodi do promicanja vrijednosti mira, suradnje te općega društvenoga i gospodarskoga razvoja ovih područja. Prekogranična suradnja može biti jedno od rješenja za revitalizaciju zaostalih prekograničnih regija, ali i za brži i prostorno usklađeni razvoj država u cjelini.

The Balkan region has long been an area of numerous geopolitical events, with numerous state and ethnic conflicts. Today, there are still many unresolved territorial and ethnic disputes or at least a lack of good and stable relations between neighboring states due to historical legacies. Therefore, more than elsewhere in Europe, there is a need for integrative and collaborative cross-border initiatives aimed at improving relations.

Despite the numerous advantages offered by such cooperation processes, there are still few initiatives in the Balkans, especially concerning cross-border cooperation in nature protection. Border disputes between neighboring states can undermine relationships at national, regional, and local levels. In this regard, the conflict over the Bay of Piran or Savudrija Cove in the northern Adriatic has led to disputes between Croatia and Slovenia over maritime rights, which persist to the time of writing.

In the global context, there are numerous examples and proposals for the establishment of transboundary protected areas. In 2005, the South Korean Marine Institute developed a proposal for the Korean Protected Marine Park of the West Sea and presented it during the South-North Korean summit in 2007 (Nam et al., 2007). Other proposals include the International Peace Park of the Kuril Islands as a strategy to enhance peace and preservation between Russia and Japan (Lambacher and Cranes, 2007).

Among the rare examples of transboundary nature protection in the Balkans is the Prespa Transboundary Park located around Lake Prespa. The Prespa Lakes region consists of two lakes (Greater and Lesser Prespa Lakes) within the sovereign territories of Albania, North Macedonia, and Greece. These three countries have very different economic statuses, do not share a common language, and have varying levels of ecological awareness and policies.

With its peripheral position within the three countries, far from the core of the European Union, and situated in a mountainous rural area, the Prespa Lakes represent an opportunity and a concrete example of a transboundary environmental protection program without significant economic roles. This is also an opportunity for scientists: the beauty of the so-called 'natural' landscapes of Prespa gives the area impor-

Balkanska regija dugo je bila područje brojnih geopolitičkih zbivanja, s brojnim državnim i etničkim sukobima, dok danas postoje brojni otvoreni teritorijalni i etnički sporovi ili barem nedostatak dobrih i stabilnih odnosa susjednih država zbog nasljeđa iz prošlosti. Stoga ovdje više nego drugdje u Europi postoji potreba za prekograničnim inicijativama integrativnoga i suradničkoga karaktera kojima bi se odnosi unaprijedili.

Unatoč brojnim prednostima koje ovakvi procesi suradnje nude na Balkanu ih je još uvijek malo, posebice kada je u pitanju prekogranična suradnja u zaštiti prirode. Granični sporovi između susjednih država mogu potkopati odnose na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. U tom smislu sukob oko Piranskoga zaljeva odnosno Savudrijske vale u sjevernom Jadranu doveo je do sporova između Hrvatske i Slovenije. Čak i danas traje regionalni spor između tih dviju bivših jugoslavenskih republika.

U svijetu ima mnogo primjera i prijedloga o proglašenju prekograničnih zaštićenih područja. Godine 2005. južnokorejski Morski institut razvio je prijedlog Korejskoga zaštićenog morskog parka Zapadnog mora i razvio ga je uključeno u južno-sjevernokorejski summit 2007. (Nam i dr., 2007). Ostali prijedlozi uključuju Međunarodni park mira Kurilskih otoka kao strategiju za unapređenje mira i očuvanja između Rusije i Japana (Lambacher i Cranes, 2007).

Među rijetkim primjerima prekogranične zaštite prirode na Balkanu jest i Prespanski prekogranični park na Prespanskom jezeru. Prespanska jezera jesu regija sastavljena od dvaju jezera (Veliko i Malo Prespansko jezero) i nalaze se unutar suverenih teritorija triju država: Albanije, Sjeverne Makedonije i Grčke. Ove tri zemlje imaju vrlo različite ekonomske statuse, ne dijele zajednički jezik i imaju različite razine ekološke svijesti i politike.

S perifernim položajem unutar triju država, daleko od Europske unije i smještena unutar planinskoga ruralnog područja, Prespanska jezera predstavljaju mogućnost i konkretan primjer programa prekogranične zaštite okoliša bez važnih gospodarskih uloga. Ovo je također prilika za znanstvenike: ljepota takozvanih prirodnih krajolika Prespe daje području važan gospodarski potencijal za

tant economic potential for 'green tourism' and thus a high degree of legitimacy for environmental protection (Gardin, 2007). However, since 2000, these three countries have shown a bold initiative to integrate transboundary management and ecosystem protection into their environmental protection policies, despite often tense political and diplomatic backgrounds.

The Prespa Lakes are a perfect example of how transboundary nature conservation can act as an effective diplomatic tool and contribute to the greater preservation and protection of ecosystems. This is the first transboundary protected area known as the Prespa Transboundary Park. Within this park are two national parks, one in Albania and one in Greece: the Prespa Lake Nature Monument, the Ezerani Nature Park, parts of the Galičica and Pelister National Parks, the Leskodol Protected Landscape, as well as other territories in the Prespa Lake watershed that are not protected by national conventions or legislation (Fig. 1).

In February 2000, after proposals and scientific arguments from the Prespa Protection Association and the WWF office (World Wide Fund for Nature) in Greece, with the highest level of political representation in the countries concerned, including Prime Ministers Kostas, Simitis, Lupçë Georgievski and Ilir Meta, a joint declaration was approved for the establishment of the Prespa Transboundary Park. According to an agreement between the three maritime countries, the Prespa Lake transboundary area was given the status of a transboundary park managed by a committee composed of representatives from Albania, Greece, and North Macedonia. Approximately 15,120 ha of the park has been designated as 'Ramsar Wetlands of International Importance'. It is part of the 'Emerald' network and has the status of a 'Transboundary Biosphere Reserve' (Qiriazzi, 2020). The cooperation aims to achieve several goals: the protection of the natural and cultural values of the Prespa Basin through the involvement of local communities, the economic and social promotion of the area, strengthening peace, friendship, and cooperation among the peoples of the three countries. The latter goal gives the Prespa Park features of a transboundary peace park.

The Prespa Park has always been presented as a successful model of transboundary cooperation in a region characterized at the time by high levels of

„zeleni turizam” i stoga visok stupanj legitimnosti za zaštitu okoliša (Gardin, 2007). Međutim, od 2000. godine te su tri zemlje pokazale hrabru inicijativu da integriraju prekogranično upravljanje i zaštitu ekosustava u svoje politike zaštite okoliša, unatoč često napetoj političkoj i diplomatskoj pozadini.

Prespanska jezera savršeni su primjer kako prekogranično očuvanje prirode može djelovati kao učinkovito diplomatsko sredstvo i pridonijeti većem očuvanju i zaštiti ekosustava. Ovo je prvo prekogranično zaštićeno područje poznato kao prekogranični park Prespa. U sklopu ovoga parka nalaze se dva nacionalna parka Prespa: jedan u Albaniji, a drugi u Grčkoj, spomenik prirode Prespansko jezero, prirodni park Ezerani, dijelovi nacionalnih parkova Galičica i Pelister, zaštićeni krajolik Leskodol, kao i preostala područja u slijevu Prespanskoga jezera koja nisu zaštićena nacionalnim konvencijama ili zakonodavstvom (sl. 1).

U veljači 2000. godine, nakon prijedloga i znanstvene argumentacije Udruge za zaštitu Prespe i ureda WWF-a (Svjetskog fonda za zaštitu prirode) u Grčkoj, s najviše razine političkoga predstavljanja dotičnih zemalja, odnosno premijera Kostasa Simitisa, Lupçë Georgievskog i Ilira Mete, odobrava se zajednička deklaracija za proglašenje Prespanskoga prekograničnog parka. Prema sporazumu između triju primorskih zemalja prekogranično područje Prespanskog jezera dobilo je status prekograničnoga parka kojim upravlja odbor sastavljen od predstavnika Albanije, Grčke i Sjeverne Makedonije. Oko 15 120 ha parka dobilo je status „ramsarskih močvara od međunarodnog značaja”, dio je mreže „Emerald” i ima status „prekograničnog rezervata biosfere” (Qiriazzi, 2020). Cilj je suradnje zaštita prirodnih i kulturnih vrijednosti Prespanske kotline kroz sudjelovanje lokalnih zajednica, gospodarska i društvena promidžba područja, jačanje mira, prijateljstva i suradnje između triju naroda. Posljednji gore navedeni cilj daje Prespanskom parku značajke prekograničnoga parka mira.

Prespanski park uvijek je predstavljan kao uspješan model prekogranične suradnje u regiji koju je u to vrijeme karakterizirala visoka razina nestabil-

Fig. 1 Cross-border protected area in the Prespa Basin (author: V. Bytyqi)
Sl. 1. Prekogranično zaštićeno područje Prespanski bazen (autor: V. Bytyqi)

instability. These facts underscore the importance of an agreement that goes beyond the framework of nature protection and assumes a political dimension because it manages to bring together the prime ministers of three countries with many unresolved political issues at the same table. In addition, Albania and North Macedonia benefit from joint management of this protected area, as countries aspiring to join the EU, by standardizing plans and strategies for integrated management of transboundary protected areas and aligning with the environmental legislation of various European directives for environmental protection.

Despite the fact that diplomatic tensions between Greece and Macedonia were essentially frozen over the previous fifteen years, this agreement, free from politics, imposes a legal obligation on the

nosti. Ove činjenice upućuju na važnost sporazuma koji nadilazi okvire zaštite prirode i poprima političku dimenziju jer uspijeva za zajedničkim stolom okupiti premijere triju država koji imaju mnogo međusobnih otvorenih i neriješenih političkih pitanja. Osim toga Albanija i Sjeverna Makedonija imaju dodatne koristi od zajedničkoga upravljanja ovim zaštićenim područjem jer, kao zemlje koje teže ulasku u EU, standardizacijom razvijaju planove i strategije za integrirano upravljanje prekograničnim zaštićenim područjem i okolišem usklađujući se s ekološkim zakonodavstvom različitih europskih direktiva za zaštitu okoliša.

Unatoč činjenici da su diplomatske napetosti između Grčke i Makedonije zamrznule većinu odnosa između dviju zemalja u proteklih petnaest godina ovaj sporazum, oslobođen politike, donosi pravnu

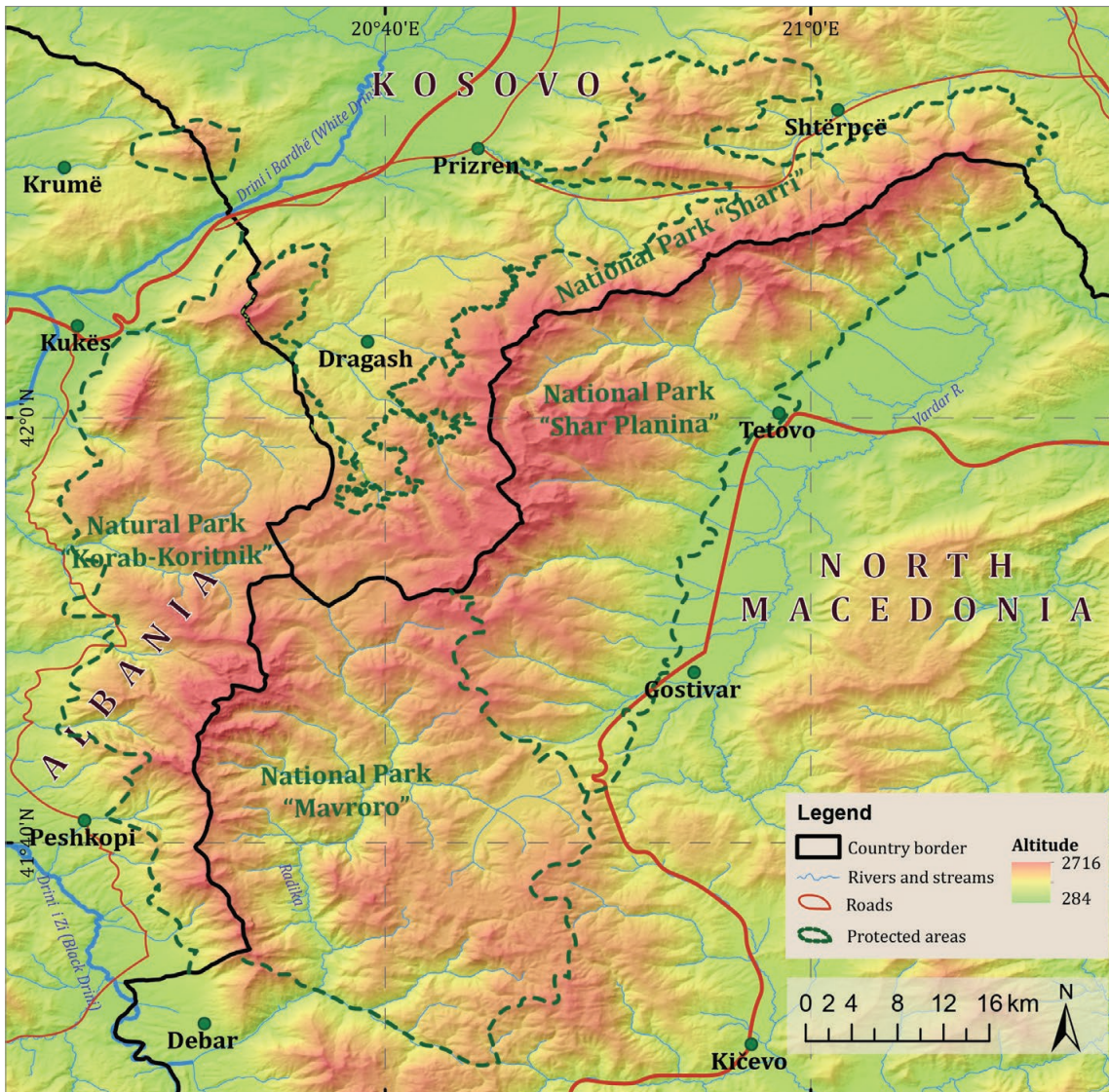

Fig. 2 Protected areas in the cross-border region between Kosovo, Albania, and North Macedonia (author: V. Bytyqi)
Sl. 2. Zaštićena područja u prekograničnoj regiji između Kosova, Albanije i Sjeverne Makedonije (autor: V. Bytyqi)

countries to protect the Prespa Lakes and enhances their readiness to collaborate on nature conservation issues (Edwardes, 2015). The Tripartite Declaration on the Prespa Cross-Border Park may have served as a good prelude to some political agreements that resolved disputes and conflicts between neighboring states, such as the Prespa Agreement between Greece and the former Yugoslav Republic of Macedonia regarding the name issue or even the Ohrid Agreement, which ended the armed conflict in North Macedonia. Via the Prespa Agreement, the former Yugoslav Republic of Macedonia agreed

obvezu zemalja da zaštite Prespanska jezera i pojačava njihovu spremnost za suradnju oko pitanja očuvanja prirode (Edwardes, 2015). Trojna deklaracija o Prespanskom prekograničnom parku možda je poslužila kao dobra uvertira za neke političke dogovore kojima su prekinute nesuglasice i sukobi između susjednih država, poput Prespanskog sporazuma između Grčke i Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije oko imena ili čak Ohridskog sporazuma, kojim je okončan oružani sukob u Sjevernoj Makedoniji. Prespanskim sporazumom dotad Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija pristaje na

to change its name, creating new perspectives and more favorable opportunities for Euro-Atlantic integrations, particularly for North Macedonia, by overcoming the blockade that Greece had used against its northern neighbor in integration processes. Greeks disputed the previous name because it contradicted historical-geographical facts about the name of the ancient province of Macedonia. Shortly after the Prespa Agreement, North Macedonia completed its accession process to NATO, while in July 2022, together with Albania, it formally opened negotiations for EU membership. Seen from a geopolitical, and even geostrategic context, these are new geopolitical circumstances in the Balkans as the West managed to encircle Serbia, a traditional ally of Russia, within a 'closed pocket,' surrounded by NATO members. With the presence of KFOR forces in Kosovo, under NATO auspices, Montenegro's NATO accession in 2017, and North Macedonia's recent membership, the strategic orientation of Western Balkan countries towards the political and economic West has been solidified.

Kosovo, with its geographical diversity and natural conditions, especially in cross-border areas, offers numerous opportunities for interstate cooperation in nature conservation. Mountains such as Bjeshkët e Nemuna in the west, Šar Mountains in the south, Karadak in the southeast, and Kopaonik in the north, not only span Kosovo's territory but also extend into neighboring countries.

Table 1 presents protected areas located in Kosovo's cross-border regions with neighboring countries, where cross-border protected areas can be established for nature conservation and the promotion of peace and cooperation between neighboring countries. Mavrovo National Park, established in 1948, represents North Macedonia's longest tradition in nature protection. Due to its cross-border location, Mavrovo National Park can become part of a joint cross-border protected area, along with Korab-Koritnik Nature Park in Albania and Malet e Sharrit National Park in Kosovo (Fig. 3). The same model can be applied to cross-border nature conservation between Bjeshkët e Nemuna National Park in Kosovo, Valbona Valley National Park in Albania, and Prokletije National Park in Montenegro.

promjenu imena čime se stvaraju nove perspektive i povoljnije prilike za euroatlantske integracije, posebice za Sjevernu Makedoniju, jer se time uspijeva prevladati blokada koju je Grčka koristila prema svom sjevernom susjedu u integracijskim procesima. Naime, Grci su osporavali dotadašnji naziv jer je bio u suprotnosti s povijesno-geografskim činjenicama o nazivu drevne pokrajine Makedonije. Nedugo nakon Prespanskog sporazuma Sjeverna Makedonija završila je proces pristupanja zemlje NATO-u, dok je u srpnju 2022. zajedno s Albanijom formalno otvorila pregovore o članstvu u EU-u. Gledajući iz geopolitičkoga, pa i geostrateškoga konteksta, riječ je o novim geopolitičkim okolnostima na Balkanu jer je Zapad uspio Srbiju, kao tradicionalnog saveznika Rusije, staviti u „zatvoreni džep”, okruženu članicama NATO-a. Prisutnošću snaga KFOR-a na Kosovu, koje je pod okriljem NATO-a, ulaskom Crne Gore u NATO 2017. i nedavnim članstvom Sjeverne Makedonije, učvršćena je strateška orijentacija zemalja Zapadnog Balkana prema političkom i ekonomskom Zapadu.

Kosovo svojim položajem i raznolikošću prirodno-geografskih uvjeta, posebice u prekograničnim područjima, nudi brojne mogućnosti međudržavne suradnje u području zaštite prirode. Planina Bjeshkët e Nemuna na zapadu, Šar-planina na jugu, Karadak na jugoistoku i Kopaonik na sjeveru, osim što su na području Kosova, prostiru se i na susjedne zemlje.

U tablici 1 dana su zaštićena područja koja se nalaze u prekograničnim područjima Kosova i susjednih zemalja gdje se mogu uspostaviti prekogranična zaštićena područja za zaštitu prirode i promicanje mira i suradnje između susjednih zemalja. Nacionalni park Mavrovo prvo je zaštićeno područje osnovano 1948. godine, što govori da Sjeverna Makedonija ima najdužu tradiciju u zaštiti prirode. Zbog svoga prekograničnog položaja Nacionalni park Mavrovo može postati dio zajedničkoga prekograničnog zaštićenog područja, zajedno s Parkom prirode Korab-Koritnik u Albaniji i Nacionalnim parkom Malet e Sharri na Kosovu (sl. 3). Isti model može se primijeniti u prekograničnoj zaštiti prirode između Nacionalnog parka Bjeshkët e Nemuna na Kosovu, Nacionalnog parka Lugina e Valbones u Albaniji i Nacionalnog parka Prokletije u Crnoj Gori.

Tab. 1 Protected areas in border areas of Kosovo and neighboring countries
Tab. 1 Zaštićena područja u prekoograničnim krajevima Kosova i susjednih zemalja

Name / Zaštićeno područje	State / Država	Category / Kategorija	Year / Godina	Area (ha) / Površina (ha)
Malet e Sharrit / Šar Planina	Kosovo / Kosovo	II	1986	53.469
Accursed Mountain / Prokletije	Kosovo / Kosovo	II	2012	62.488
Lugina e Valbonës / Dolina Valone	Albania / Albanija	II	1996	8.000
Korab-Koritnik / Korab-Koritnik	Albania / Albanija	IV	2011	55.550
Mavrovo / Mavrovo	North Macedonia / Sjeverna Makedonija	II	1948	73.088
Sar Planina / Šar Planina	North Macedonia / Sjeverna Makedonija	II	2021	62.705
Prokletije / Prokletije	Montenegro / Crna Gora	II	2009	1.660
Kopaonik / Kopaonik	Serbia / Srbija	II	1981	11.810

Transboundary nature protection as a means of preserving peace in Kosovo and neighboring regions

Prekogranična zaštita prirode kao sredstvo za očuvanje mira na Kosovu i u susjedstvu

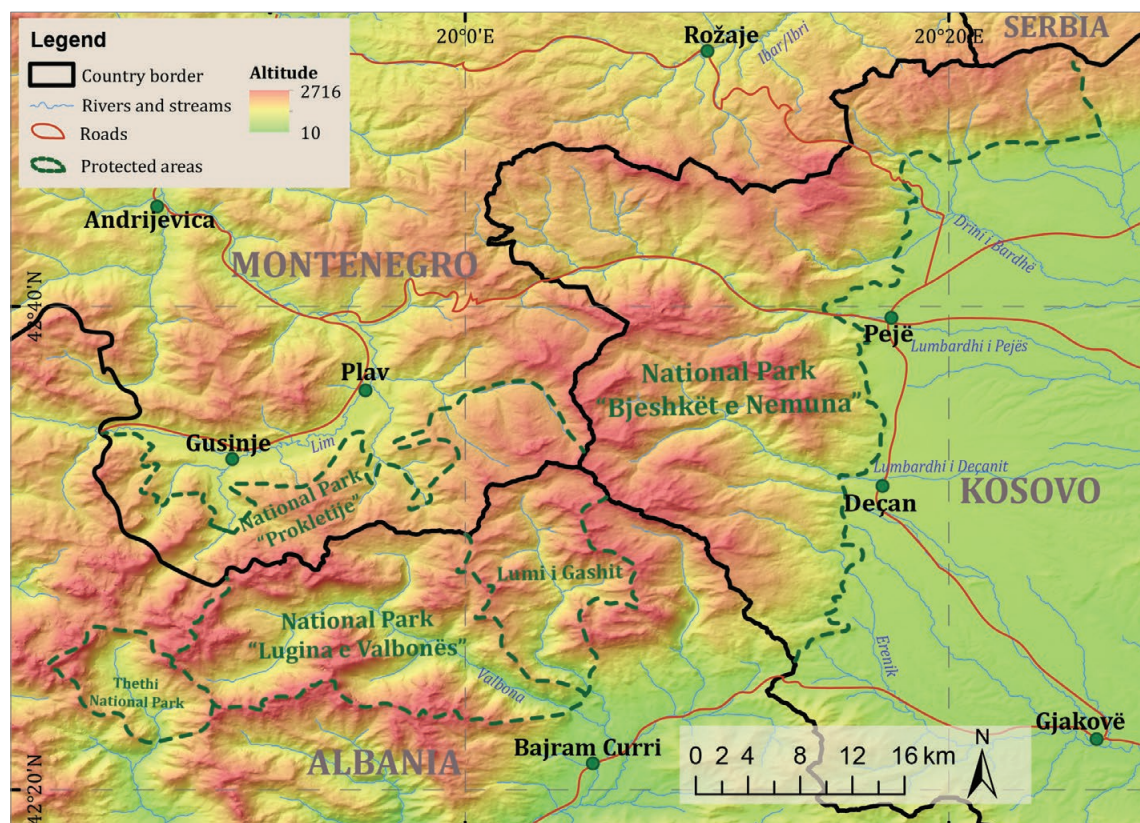

Fig. 3 Accursed Mountains National Parks as part of a future transboundary peace park (author: V. Bytyqi)
Sl. 3. Nacionalni parkovi u Prokletijama kao dio budućeg prekograničnog parka mira (autor: V. Bytyqi)

There is a specific initiative in the cross-border area involving North Macedonia, Albania, and Kosovo, through the inclusion of already protected areas: Mavrovo and Šar Mountains National Parks (North Macedonia), Korab-Koritnik Nature Park (Albania), and Malet e Sharrit National Park (Kosovo), aiming to declare them a joint nature park. This would be the largest of its kind in Europe, covering an area of 242,000 hectares. On the occasion of International Mountain Day on December 11, 2022, an agreement was signed in Tirana to unite these four parks spanning three countries: Albania, Kosovo, and North Macedonia, creating a cross-border protected park. The goals of establishing this zone include developing cross-border tourism, joint cross-border management of the region, and preserving and promoting natural and cultural heritage. It is expected that this project will be supported by UNEP, the United Nations Environment Programme.

Bjeshkët e Nemuna (Accursed Mountains in Albanian), spanning the territories of three countries: Albania, Kosovo, and Montenegro (Fig. 4), offer good opportunities for cooperation in the field of nature conservation, which will also contribute to maintaining sustainable peace and intensifying economic, social, and cultural cooperation. Due to the richness of natural heritage and biodiversity, the three states have initiated an effort by declaring parts of their territories as national parks. For several years now, there has been discussion about the idea of coordinating the activities of these three countries in nature conservation via the establishment of a cross-border protected area. The current phase involves discussions among non-governmental organizations, experts, and various scientific bodies, promoting and arguing the benefits of such cooperation. The next phase should include bilateral and trilateral meetings between the administrative bodies of the national parks of Kosovo, Albania, and Montenegro, resulting in a high-level political agreement among the three countries to declare a cross-border protected area designated as a transboundary protected park.

The protected area of this park would cover parts of several municipalities with numerous natural landmarks. In Montenegro, the park would encompass parts of the Plav and Gusinje municipalities, which already belong to Prokletije National Park.

Postoji konkretna inicijativa u prekograničnom području između Sjeverne Makedonije, Albanije i Kosova, kroz uključivanje već zaštićenih područja nacionalnih parkova Mavrova i Šar-planine (Sjeverna Makedonija), Parka prirode Korab-Koritnik (Albanija), Nacionalnog park Malet e Sharrit (Kosovo) također proglasiti zajedničkim parkom prirode, koji bi s površinom od 242 tisuće hektara bio najveći te vrste u Europi. Povodom Međunarodnoga dana planina, 11. prosinca 2022., u Tirani je potpisan sporazum o ujedinjenju četiriju parkova koji se nalaze u trima državama: Albaniji, Kosovu, Sjevernoj Makedoniji i stvaranju prekograničnoga zaštićenog parka. Ciljevi stvaranja ove zone jesu razvoj prekograničnoga turizma, zajedničko prekogranično upravljanje regijom, očuvanje i promicanje prirodne i kulturne baštine. Očekuje se da će ovaj projekt podržati i UNEP, Program za okoliš Ujedinjenih naroda.

Planine Prokletije (na albanskom 'Bjeshkët e Nemuna'), koje se prostiru na teritoriju triju zemalja – Albanije, Kosova i Crne Gore (sl. 4), nude dobre mogućnosti za suradnju u području zaštite prirode, što će također pomoći u osiguravanju održivoga mira i intenziviranju gospodarske, društvene i kulturne suradnje. Zbog bogatstva prirodne baštine i bioraznolikosti tri su države pokrenule inicijativu proglašavajući dijelove koji im pripadaju nacionalnim parkovima. Već se nekoliko godina raspravlja o ideji usklađivanja aktivnosti triju država na zaštiti prirode kroz stvaranje prekograničnoga zaštićenog područja. U sadašnjoj fazi o takvoj se ideji raspravlja na razini nevladinih organizacija, stručnjaka i različitih znanstvenih tijela, promičući i argumentirajući prednosti takve suradnje. Sljedeća faza trebala bi uključivati bilateralne i trilateralne sastanke između upravnih tijela nacionalnih parkova Kosova, Albanije i Crne Gore, koji bi rezultirali političkim dogovorom triju država na visokoj razini za proglašenje prekograničnoga zaštićenog područja, određenog za prekogranični zaštićeni park.

Zaštićena površina ovoga parka pokrivala bi područje nekoliko općina i s brojnim prirodnim znamenitostima. U Crnoj Gori površina parka pokrivala bi dijelove općina Plava i Gusinje, koje već pripadaju Nacionalnom parku Prokletije. Na Koso-

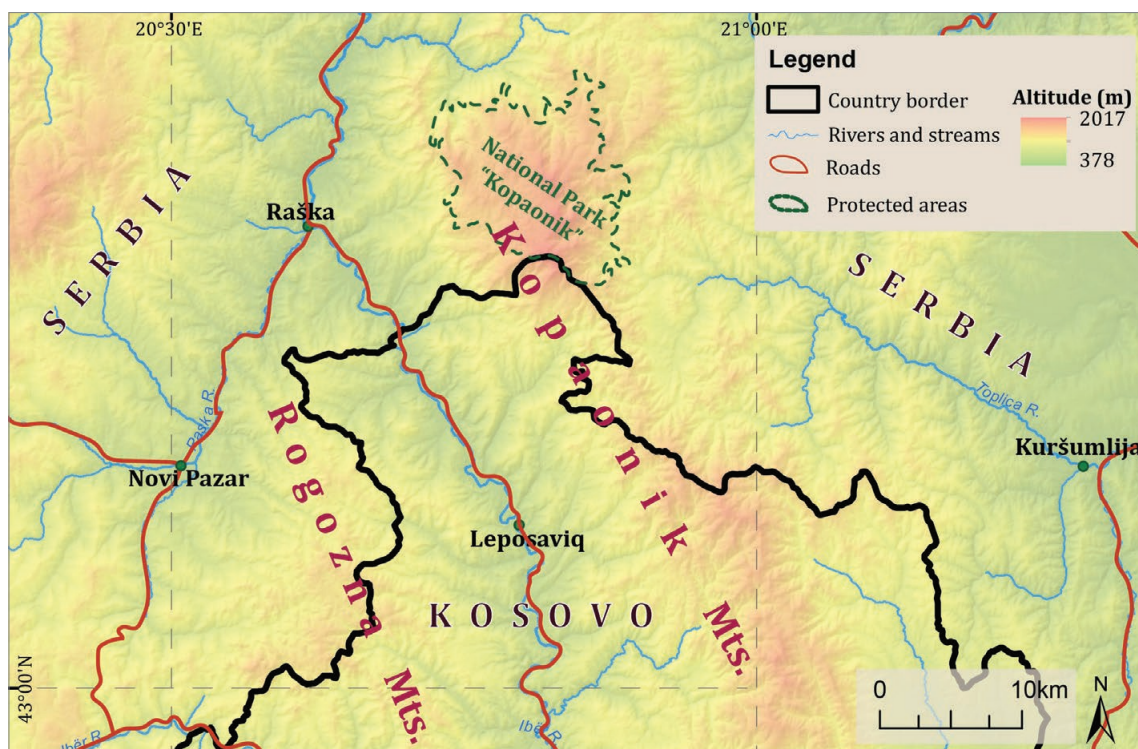

Fig. 4 National Park Kopaonik on the northern border of Kosovo (author: V. Bytyqi)
Sl. 4. Sl. 4. Nacionalni Park Kopaonik u sjevernoj granici Kosova (autor: V. Bytyqi)

In Kosovo, it would cover parts of municipalities currently within the Bjeshkët e Nemuna National Park, such as Peja, Deçan, Junik, Istog, and Gjakova. In Albania, it would cover parts of the Tropojë, Bajram Curri, Kukës, and Shkodër municipalities.

Kosovo initiated the demarcation of its borders with its neighbors. North Macedonia was the first neighboring country with which Kosovo conducted demarcation, followed immediately by the same process with Montenegro. As part of an internal power struggle, opposition political entities in Kosovo politicized the demarcation process, which was supposed to be a technical matter handled by experts, by claiming that Kosovo would lose 8,200 hectares via demarcation with Montenegro. The consequences of this politicization were numerous, including years of setbacks in Kosovo's overall economic and social life, jeopardizing Kosovo's integration into Euro-Atlantic processes, and blocking the free movement of Kosovo's citizens within the Schengen area (Islami, 2016). Specifically, due to this populist issue causing tensions, protests, and

vu bi pokrivala dijelove općina koje sada pripadaju Nacionalnom parku Bjeshkët e Nemuna, kao što su Peć, Dečani, Junik, Istog, Đakovica, dok bi u Albaniji pokrivala dijelove općina Tropojë, Bajram Curri, Kukësi i Skadar.

Republika Kosovo pokrenula je demarkaciju granice sa svojim susjedima. Sjeverna Makedonija bila je prva susjedna država s kojom je Kosovo napravilo razgraničenje, a odmah nakon toga započeo je i proces razgraničenja s Crnom Gorom. U unutarnjoj borbi za vlast tadašnji oporbeni politički subjekti na Kosovu od procesa demarkacije, koji je trebao biti više tehnički proces i stvar stručnjaka, kreirali su političku temu iznošenjem tvrdnji da demarkacijom granice s Crnom Gorom Kosovo gubi 8200 ha. Posljedice ove politizacije bile su brojne, kao što je višegodišnje nazadovanje ukupnoga gospodarskog i društvenog života Kosova, ugrožavanje integracije Kosova u euroatlantske procese i blokiranje slobodnoga kretanja građana zemlje u šengenskoj zoni (Islami, 2016). Naime, zbog ovoga populističkog razloga koji izaziva napetosti prosvjede i političku

political instability, Kosovo failed to achieve visa liberalization in 2016, an expectation it shared with Georgia and Ukraine.

Kosovo and Montenegro maintain good neighborly relations, with Montenegro having accepted Kosovo's independence despite significant opposition from pro-Serbian political parties that are influential in Montenegro's political environment. However, the claims about Kosovo's losses of 8,200 hectares in the Bjeshkët e Nemuna area have strained these good neighborly relations. Therefore, in the coming years, expanding existing protected areas and declaring a transboundary protected area along the border would create more favorable conditions conducive to resolving the physical demarcation of this segment of the border by agreeing to its relocation, based on sustainable property use rules and easier access to roads and natural resources such as pastures and forests.

Considering that the three countries where the transboundary protected park would be declared are aiming to join the European Union, such cooperation would have positive effects in terms of stable neighborly relations, promoting sustainable economic and ecological development, peace, and cooperation—all crucial criteria that countries must meet before joining the European Union.

Kopaonik National Park was established in 1981 and placed under state protection with the enactment of the *Kopaonik National Park Act*. The total area of Kopaonik National Park covers 11,969.04 hectares and spans the municipalities of Raška and Brus (Nonić et al., 2023). The park is characterized by diverse landscapes including high mountain peaks, dense forests, deep river gorges, and picturesque valleys. The highest peak in the park is Pančićev vrh, reaching an altitude of 2,017 meters. From figure number 6, it can be seen that the southern part of the park extends to the northern border of Kosovo, while the mountain of the same name also extends within Kosovo's territory. By declaring the southern part of the Kopaonik mountain range located within Kosovo's territory as one of the categories of protected areas, whether national park, nature park, or protected landscape, it would open up opportunities in the future. In parallel with the normalization process of relations leading to mutu-

nestabilnost Kosovo nije uspjelo dobiti viznu liberalizaciju 2016. godine, kada se očekivalo da će je dobiti, zajedno s Gruzijom i Ukrajinom.

Kosovo i Crna Gora imaju dobrosusjedske odnose, a potonja je prihvatila neovisnost Kosova unatoč velikom protivljenju prosrpskih političkih stranaka koje imaju veliku ulogu u političkom životu Crne Gore. Međutim, iznesene tvrdnje o gubitcima Kosova od 8200 ha u području Bjeshkët e Nemuna ipak su narušile dobrosusjedske odnose. Stoga bi u narednim godinama proširenje postojećih zaštićenih područja i proglašenje prekograničnoga zaštićenog područja kroz koje prolazi granična linija stvorilo povoljnije okolnosti pogodne za okončanje fizičkoga razgraničenja ovoga segmenta granične crte pristankom na njegovo premještanje prema pravilima koja su definirana za održivo korištenje posjeda i lakši pristup prometnicama i prirodnim resursima kao što su pašnjaci i šume.

Uzimajući u obzir da tri zemlje u kojima bi bio proglašen prekogranični zaštićeni park teže ulasku u Europsku uniju, takva bi suradnja imala pozitivne učinke kroz stabilne dobrosusjedske odnose između zemalja, promicanje održivoga gospodarskog i ekološkog razvoja, mira i suradnje, koji su bitni kriteriji koje zemlje moraju ispuniti prije pristupanja Europskoj uniji.

Nacionalni park Kopaonik proglašen je 1981. godine i stavljen pod zaštitu države donošenjem Zakona o nacionalnom parku Kopaonik. Ukupna površina Nacionalnoga parka Kopaonik zauzima 11.969,04 ha, a prostire se na području općina Raška i Brus (Nonić et al., 2023). Park karakteriziraju raznoliki pejzaži koji uključuju visoke planinske vrhove, guste šume, duboke riječne klisure i slikovite doline. Najviši vrh u parku je Pančićev vrh, s nadmorskom visinom od 2017 metara. Iz slike broj 6 vidi se da se južni dio parka prostire do same sjeverne granice Kosova, dok se istoimena planina proteže i unutar teritorija Kosova. Proglašenje južnoga dijela planine Kopaonik koja se nalazi unutar teritorija Kosova u svojstvu jedne od kategorija zaštićenih područja, bilo to nacionalni park bilo prirodni park ili zaštićeni krajolik, otvorilo bi mogućnosti da se u narednom razdoblju, paralelno s procesom normalizacije odnosa koji bi doveo do uzajamna priznavanja, uspostavi surad-

al recognition, cooperation in transboundary nature protection could be established by proclaiming a 'Kopaonik Transboundary Park'.

Conclusion

Cross-border areas in developing countries are typically less developed compared to central regions. The Balkans exemplify such regions with numerous territorial, ethnic, and border disputes. Cross-border cooperation in nature conservation transcends its primary objectives and can serve as a valuable tool for achieving, promoting, and maintaining peace between neighboring countries that have historically experienced disputes or conflicts. Throughout the history of nature conservation, there have been cases where transboundary protected areas played a crucial role in achieving and maintaining peace.

Despite the many advantages offered by transboundary nature conservation, the Balkans have only a few examples, most in their early stages. The Prespa Park, established in 2000, has proven to be a successful model of cross-border cooperation in a region characterized by high levels of instability. Following this example of cooperation, two neighboring countries, Greece and the Former Yugoslav Republic of Macedonia, reached a historic agreement whereby Macedonia changed its name to North Macedonia.

Despite its small territory, Kosovo has very favorable conditions for transboundary nature conservation due to its heterogeneous natural features, where many of the highest mountain ecosystems boast rich biodiversity, natural and cultural heritage, and extend into border areas. Via transboundary nature protection, Kosovo, North Macedonia, Albania, and Montenegro can stimulate economic development, promote and maintain peace in a region with a turbulent geopolitical past.

To achieve the aforementioned goals, active efforts must be made to establish and strengthen cross-border cooperation among Balkan countries to revitalize economically lagging regions. This includes cooperation in various areas such as nature conservation, economic development, and cultural exchange.

nja u prekograničnoj zaštiti prirode tako što bi se proglasio prekogranični nacionalni park Kopaonik.

Zaključak

Prekogranična područja u zemljama u razvoju obično su manje razvijena u usporedbi sa središnjim regijama. Balkan je jedan od primjera gdje su pogranična područja manje razvijena i s mnogo teritorijalnih, etničkih i graničnih sporova. Prekogranična suradnja u području zaštite prirode nadilazi svoj primarni cilj i može biti vrlo korisno sredstvo za postizanje, promicanje i održavanje mira između susjednih država koje su u prošlosti mogle imati otvorene sporove ili sukobe. U povijesti zaštite prirode bilo je slučajeva da su prekogranična zaštićena područja igrala ključnu ulogu u postizanju i održavanju mira.

Unatoč brojnim prednostima koje nudi prekogranična zaštita prirode na Balkanu postoji samo nekoliko primjera, koji su često još u početnim fazama. Prespanski park koji je osnovan 2000. godine pokazao se kao uspješan model prekogranične suradnje u regiji koju karakterizira visoka razina nestabilnosti. Slijedeći ovaj primjer suradnje, dvije susjedne zemlje Grčka i Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija postigle su povijesni sporazum kojim je Makedonija promijenila ime u Sjeverna Makedonija.

Iako s malim teritorijem, Kosovo ima vrlo dobre preduvjete za prekograničnu zaštitu prirode zbog svojih heterogenih prirodnih odlika, gdje mnogi od najviših planinskih ekosustava imaju bogatu biološku raznolikost, prirodnu i kulturnu baštinu, a protežu se u pograničnom području. Kosovo, Sjeverna Makedonija, Albanija i Crna Gora prekograničnom zaštitom prirode mogu potaknuti gospodarski razvoj, promicati i održati mir u regiji s vrlo turbulentnom geopolitičkom prošlošću.

Da bi se ostvarili gore navedeni ciljevi, aktivno se treba raditi na uspostavljanju i jačanju prekogranične suradnje među zemljama Balkana, čime bi se revitalizirale gospodarski zaostale regije. To uključuje suradnju u različitim područjima poput zaštite prirode, gospodarskoga razvoja i kulturne razmjene.

A. Ejupi
Z. Stiperski
V. Bytyqi

**Transboundary
nature protection
as a means of
preserving peace
in Kosovo and
neighboring regions**

Prekogranična
zaštita prirode kao
sredstvo za očuvanje
mira na Kosovu i u
susjedstvu

One of the crucial steps would be the declaration of shared protected areas, such as transboundary national parks, which would facilitate the preservation of natural heritage and promote ecological tourism. Examples include the Prespa Transboundary Park, a joint nature park between Albania, Kosovo, and North Macedonia, as well as a future Kopaonik Transboundary Park. Therefore, it is necessary to involve international organizations such as UNEP and WWF in initiatives for nature conservation and the development of cross-border cooperation. Their support can provide financial resources, technical assistance, and enhance the legitimacy of these projects.

Promoting the development of ecological and cultural tourism in cross-border regions can create new jobs, increase local income, and raise awareness about the importance of preserving natural and cultural heritage. Cross-border cooperation can serve as a platform for addressing long-standing political and diplomatic disputes between countries. Agreements such as the Prespa Agreement between Greece and North Macedonia have demonstrated how cooperation on environmental issues can help overcome political disagreements.

It is important to develop and strengthen institutional capacities for managing transboundary protected areas. This includes establishing joint committees and management bodies, ensuring continuous dialogue, and fostering collaboration among countries. The success of transboundary initiatives depends on the active participation of local communities. It is necessary to involve local stakeholders in the planning and implementation process to ensure their contribution and support.

Balkan countries need to develop common strategies and plans for managing transboundary protected areas. This involves aligning environmental protection laws and policies with European directives and standards. Implementing these recommendations can contribute to better integration of transboundary areas, preservation of natural and cultural heritage, and enhancement of intergovernmental cooperation and overall economic and social development in the Balkan region.

Jedan od važnijih koraka bilo bi proglašenje zajedničkih zaštićenih područja poput prekograničnih nacionalnih parkova, koji bi omogućili očuvanje prirodne baštine i promicanje ekološkoga turizma. Primjeri su Prespanski prekogranični park, zajednički park prirode između Albanije, Kosova i Sjeverne Makedonije, te budući prekogranični nacionalni park Kopaonik. Zato je u inicijative za očuvanje prirode i razvoj prekogranične suradnje potrebno uključiti međunarodne organizacije poput UNEP-a i WWF-a. Njihova podrška može osigurati financijska sredstva, tehničku pomoć i povećati legitimitet tih projekata.

Treba poticati razvoj ekološkoga i kulturnoga turizma u prekograničnim regijama. To može stvoriti nova radna mjesta, povećati prihode lokalnoga stanovništva i podići svijest o važnosti očuvanja prirodne i kulturne baštine. Prekogranična suradnja može poslužiti kao platforma za rješavanje dugotrajnih političkih i diplomatskih sporova između zemalja. Sporazumi poput Prespanskog sporazuma između Grčke i Sjeverne Makedonije pokazali su da suradnja na ekološkim pitanjima može pomoći u prevladavanju političkih nesuglasica.

Važno je razviti i jačati institucionalne kapacitete za upravljanje prekograničnim zaštićenim područjima. To uključuje uspostavu zajedničkih odbora i tijela za upravljanje te osiguranje stalnoga dijaloga i suradnje među zemljama. Uspjeh prekograničnih inicijativa ovisi o aktivnom sudjelovanju lokalnih zajednica. Potrebno je uključiti lokalne dionike u proces planiranja i implementacije projekata da bi se osigurao njihov doprinos i podrška.

Zemlje Balkana trebaju razviti zajedničke strategije i planove za upravljanje prekograničnim zaštićenim područjima. To uključuje usklađivanje zakonskih okvira i politika zaštite okoliša s europskim direktivama i standardima. Primjena ovih preporuka može doprinijeti boljoj integraciji prekograničnih područja, očuvanju prirodne i kulturne baštine te unapređenju međusudjedske suradnje i ukupnoga gospodarskog i društvenog razvoja toga područja.

- Ali S., 2015: Conservation and conflict resolution: crossing the policy frontier, *ECPS Report* 11, 59.
- Ali, A., 2002: 'A Siachen Peace Park: The Solution to a Half-Century of International Conflict?', *Mountain Research Development* 22 (4), 316–319, [https://doi.org/10.1659/0276-4741\(2002\)022\[0316:ASPPTS\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1659/0276-4741(2002)022[0316:ASPPTS]2.0.CO;2)
- Young, A., 2012: Peace parks: conservation and conflict resolution, *Journal of Peace Education* 9 (1), 107–109, DOI: 10.1080/17400201.2012.659513.
- Barquet, K., 2015: "Yes to Peace"? Environmental peacemaking and transboundary conservation in Central America, *Geoforum* 63, 14–24, DOI: 10.1016/j.geoforum.2015.05.011.
- Barquet, K., Lujala, P., Rød, J. K., 2014: Transboundary conservation and militarized interstate disputes, *Political Geography* 42, 1–11, DOI: 10.1016/j.polgeo.2014.05.003.
- Besançon, C., Lysenko, I., Savy, C. E., 2007: *UNEP-WCMC Global List of Transboundary Protected Areas*, http://tbpa.net/docs/78_Transboundary_PAs_database_2007_WCMC_tbpa.net.pdf (15.3.2024.).
- Conca, K., Dabelko, G., 2003: *Environmental Peacemaking*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD.
- Del Bianco, 2006: Crossborder co-operation as a tool for trans-national integration and conflict resolution: the Upper Adriatic Euroregional experiences, *Institute of International Sociology of Gorizia, Narodna umjetnost* 43 (1), 75–88.
- De Wasseige C., Devers D., de Marcken P., Eba'a Atyi R., Mayaux Ph., 2009: *The Forest of the Congo Basin. State of the forest 2008*, Publication office of the European Union, Luxembourg, DOI: 10.2788/32259.
- Edwardes, A., 2015: *Transboundary cooperation for nature conservation*, NEA-SPEC.
- Elbein, S., 2022: Peace Park as transboundary approach to conservation, <https://india.mongabay.com/by/saul-elbein/> (29. 7. 2022.).
- Corbijn, C., Elamen, M. H. M., 2021: *The contribution of the Integrated Water Resource Management approach to conflict reduction and peace – the case of the Rural Water for Sudan project*, Aqua 4 Sudan Partnership, <https://csf-sudan.org/library/integrated-waterresource-management-and-peace-the-case-of-the-rural-water-for-sudan-project> (29. 10. 2021.).
- Cornelius, S., 2000: Transborder Conservation Areas: An Option for the Sonoran Desert? *Borderlines* 8 (6), 1–4, 15–16.
- Fakir, S., 2000: *Transfrontier conservation areas: a new dawn for ecotourism, or a new form of conservation expansionism? Policy Thinktank Series 3*, IUCN, Pretoria, South Africa.
- Gardin, J., 2007: The Tri-National Prespa Park in Albania, Greece and Macedonia (FYROM): Using Environment to Define the New Boundaries of the European Union. *Borders of the European Union: Strategies of Crossing and Resistance*, fhshshs-01170554f.
- Ghimire, K. B., Pimbert, M. P. (eds.), 1997: *Social change and conservation: environmental politics and impacts of national parks and protected areas*, Earthscan, London.
- Grčić, M., Ratkaj, I., 2003: Evroregioni i evrokoridori kao faktori integracija zemalja Jugoistočne Evrope sa Evropskom Unijom, *Zbornik radova*, broj sveska LI, Geografski fakultet, Beograd, 5.
- Hanks, J., 1998: Protected areas during and after conflict: The objectives and activities of the Peace Parks Foundation, *Parks* 7 (3), 11–24.
- Hammill, A., Besançon, Ch., 2003: Promoting conflict sensitivity in transboundary protected areas: A role for peace and conflict impact assessments, *World Parks Congress*, Durban, South Africa, 12–13 September.
- Hsiao, E., 2007: Peace Parks: A nature alternative, *Peace and Conflict Monitor*, 1–4.
- Hsiao, E., 2018: *Protecting places for nature, people, and peace: a critical socio-legal review of transboundary conservation areas*, Vancouver.
- Ijang, T. P., Cleto, N., Ewane, N. W., Chiccia, A., Tamar, R., 2012: Transboundary Dialogue and Cooperation: First Lessons from Igniting Negotiations on Joint Management of the Mayombe Forest in the Congo Basin, *International Journal of Agriculture and Forestry* 2 (3), 121–131, DOI: 10.5923/j.ijaf.20120203.08.
- Islami, H., 2016: Kosovo–Montenegro border issue (Problemi i kufirit Kosove–Mali i Zi), *Studime Shqiptare* 3, 45–79.
- IUCN, 1985: *United Nations list of national parks and protected areas*, Gland, Switzerland.
- IIED, 1994: *Whose Eden? An overview of community approaches to wildlife management. Report to the Overseas Development Administration of the British Government*, International Institute for Environment and Development, London.
- Jurilj, I., 2020: Cross-border cooperation projects as a community development generator – „Adriatic Canyoning“ project, e-Zbornik, Faculty of Civil Engineering, 63–73.
- Klare, M., 2001: *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*, Henry Hold, New York.
- Lanfer, A. G., Stern, M. J., Margoluis, C., Goodale, U. M., 2003: A synthesis of the March 2001 conference on the viability of transboundary protected areas at the yale school of forestry and environmental studies, *Journal of Sustainable Forestry* 17, 229–242. DOI: 10.1300/J091v17n01_17.
- Lemarchand, R., 2009: *The Dynamics of Violence in Central Africa*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- MacDonald, N., Eddy, K., 2010: Slovenians approve border deal with Croatia, *The financial times*, 6th June.
- McNeely, J. A., Harrison, J., Dingwall, P., 1994: Introduction: protected areas in the modern world, in: McNeely, J. A., Harrison, J., Dingwall, P. (eds.): *Protecting nature: regional reviews of protected areas*, IUCN, Gland, Switzerland, 1–28.
- Matthew, R. A., Brown, O., Jensen, D., 2009: *From conflict to peacebuilding: The role of natural resources and the environment*, United Nations Environmental Programme, Nairobi, Kenya.
- Mittermeier, R. A., Kormos, C. F., Mittermeier, C. G., Robles-Gil, P., Sandwith, T., Besançon, Ch., 2005: *Transboundary Conservation: A New Vision for Protected Areas*. CEMEX-Agrupacion Sierra Madre-Conservation International, Mexico City.

- Mackelworth, P., Holcer, D., Lazar, B., 2013: Using conservation as a tool to resolve conflict: Establishing the Piran–Savudrija international Marine Peace Park, *Marine Policy* 39 (2013) 112–119, <http://dx.doi.org/10.1016/j.marpol.2012.10.001>.
- Nonić, M., Šijanić, M., Vilotić, D. 2023: Konzervacija šumskih genetičkih resursa u zaštićenim područjima – NP “Kopaonik” kao primer dobre prakse, Glasnik Šumarskog Fakulteta, Specijalno izdanje, pp. 81–104, <https://doi.org/10.2298/GSF23S1081N>.
- Peace Parks Foundation, 2009: Why the title ‘peace parks’?, <http://www.ppf.org.za/faq.php?mid=300&cpid=82> (12 October 2009).
- Pipán, P., 2008: Border dispute between Croatia and Slovenia along the lower reaches of the Dragonja River, *Acta Geographica Slovenica* 48 (2), 331–356, <https://doi.org/10.3986/AGS48205>.
- Pool, C., 2006: Transboundary Protected Areas as a Solution to Border Issues, *Nebraska Anthropologist* 23, 41–57.
- Portman M., 2007: Zoning design for cross-border marine protected areas: the Red Sea Marine Peace Park case study, *Ocean Coastal Management* 50, 499–522, DOI: 10.1016/j.ocecoaman.2007.02.008.
- Qiriazzi, P., 2020: Trashëgimia natyrore e Shqipërisë: vlerat, rreziqet dhe menaxhimi, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë.
- Ramutsindela, M., 2007: Transfrontier conservation in Africa: at the confluence of capital, politics and nature, CABI North American Office, Cambridge, MA.
- Reid, W., Miller, K., 1989: Keeping options alive: the scientific basis for conserving biodiversity, World Resources Institute, Washington, DC.
- Renner, M., 2002: The anatomy of resource wars, *Worldwatch paper* 162, Worldwatch, Washington DC.
- Duffy, R., 2001: Peace parks: The paradox of globalisation, *Geopolitics* 6 (2), 1–26, DOI: 10.1080/14650040108407715.
- Sandwith, T., Shine, C., Hamilton, L., Sheppard, D., 2001: *Transboundary protected areas for peace and cooperation*, World Commission on Protected Areas, IUCN & Cardiff University.
- Sayre, R. 1998: The parks in peril network: an ecogeographic perspective, in: Brandon, K., Redford, K. H., and Sanderson, S. E. (eds.): *Parks in peril: people, politics, and protected areas*, Island Press, Washington, DC, 37–61, DOI 10.5070/G311310407.
- Singh, J., 1999: *Study on the Development of Transboundary Natural Resource Management Areas in South Africa – Global Review: Lessons Learned*, Biodiversity Support Programme, Washington, DC.
- Schwaderer, G., 2012: Mountain ranges along the European Green Belt in the Western Balkan deserve protection, *Management & Policy Issues* 4 (2), DOI:10.1553/eco.mont-4-2s45.
- Talukder, B., Matthew, R., Van Loon, G. W., Bunch, M. J., Hipel, K. W., Orbinski, J., 2021: Melting of Himalayan glaciers and planetary health, *Current Opinion in Environmental Sustainability* 50, 98–108, <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2021.02.002>.
- Thorsell, J., 1990: Through hot and cold wars, parks endure, *Natural History* 99, 56–60.
- Martin, A., Rutagarama, E., Chhotray, V., 2011: Understanding the co-existence of conflict and cooperation: Transboundary ecosystem management in the Virunga Massif, *Journal of Peace Research* 48 (5), 621–635, DOI: 10.1177/0022343311412410.
- Vasiljević, M. Zunckel, K., McKinney, M., Erg, B., Schoon, M., Michel, T. R., 2015: *Trans boundary conservation: a systematic and integrated approach*, IUCN World Commission on Protected Areas.
- Van Amerom, M., 2002: National sovereignty & transboundary protected areas in Southern Africa, *GeoJournal* 58, 265–273. DOI: 10.1023/B:GEOJO.0000017957.42266.d5,
- Bronkhorst, V. J., S., Bob, U., 2010: Environmental Conflicts. Key issues and management implications, *Accord* 2010/2.
- Watson, I., 2014: Rethinking Peace Parks in Korea, *Peace Review* 26 (1), 102–111, DOI: 10.1080/10402659.2013.846685.
- Westing, A. H., 2010: Toward environmental sustainability and reduced tensions on the Korean peninsula, *Environment* 52 (1), 20–23, DOI 10.1007/978-3-319-00687-1
- Wolmer, W., 2003: Transboundary conservation: the politics of ecological integrity in the Great Limpopo Trans-frontier Park, *Journal of Southern African Studies* 29 (1), 261–278, DOI: 10.1080/0305707032000060449.

Authors Autori

Arsim Ejupi arsim.ejupi@uni-pr.edu
PhD, Full Professor, University of Prishtina, Faculty of Mathematical and Natural Sciences, Department of Geography, Eqem Çabej, no 51, 10000 Prishtina, Kosovo, <https://orcid.org/0000-0002-6749-2244>

Zoran Stiperski zstiper@geog.pmf.hr
PhD, Full Professor, University of Zagreb, Faculty of Science, Department of Geography, Trg Marka Marulića 19, 10000 Zagreb, Croatia, <https://orcid.org/0000-0001-6329-5115>,

Valbon Bytyqi (corresponding author) valbon.bytyqi@uni-pr.edu
PhD, Associate Professor, University of Prishtina, Faculty of Mathematical and Natural Sciences, Department of Geography, Eqem Çabej, no 51, 10000 Prishtina, Kosovo, <https://orcid.org/0000-0002-8625-1470>